

številnih malih mest ipd., oziroma opozarja na probleme, ki se ob analizi odpirajo in o katerih se — celo med »planerji« — mnogokrat vse preveč razpravlja brez resnih argumentov oziroma znanstveno argumentiranih kriterijev. Vrišerjeve raziskave, zbrane v tej študiji, bodo zato načrtovalcem družbenogospodarskega, zlasti pa regionalnega razvoja SR Slovenije še posebej gotovo več kot samo dobrodošle.

Vladimir Kokole

Ivan Gams: Kras, zgodovinski, narodopisni in geografski oris. Slovenska matica, Ljubljana, 1974, 359 strani, 60 slik, 87 risb in 9 prilog s fotografijami.

Knjiga je zaokrožen in celovit oris krasa, kakršnega smo v zadnjem času čedalje bolj pogrešali. Pogrešali ne samo zato, ker je kras med najbolj svojevrstnimi pokrajinskimi tipi pri nas, temveč tudi zategadelj, ker je teh pokrajin v Sloveniji in Jugoslaviji veliko, za kultiviranje nemara še preveč. In še zato, ker velja Slovenija v svetu za klasično deželo krasa in je v znanstvenem svetu zanjo še veliko zanimanje, čeprav odkrivajo in raziskujejo kras vsepovsod po svetu. Vse to obvezuje, da skrbimo za tovrstno tradicijo ne le raziskovalno temveč tudi popularizacijsko. O našem krasu imamo sicer čedalje več razprav o posameznih kraških potezah in posameznih kraških pokrajinah, pogrešamo pa celovitejših pregledov krasa kot celote oziroma pokrajine.

To vrzel skuša zapolniti Gamsova knjiga, ki je dragocena ravno zaradi sintetične narave, saj jo je avtor zasnoval monografsko. Ni se namreč omejil le na kraški relief in njegovo morfogenezo, čeprav je temu — razumljivo — posvetil osrednjo pozornost, pač pa nas sproti seznanja še z drugimi prirodnimi značilnostmi kraškega sveta, zlasti z vodnimi, mikroklimatskimi, pedološkimi. Še pomembnejše pa je, da je Gams svoje delo razširil s poglavjem »Človek na slovenskem krasu« in vtisnil knjigi širšo, geografsko naravo. V zadnjih letih so sicer izšle na tujem dve, tri knjige o krasu, vendar so tematsko ožje, v bistvu pravzaprav geomorfološke. Naš avtor pa je kras osvetlil bolj celovito, saj med obravnavanjem kraškega reliefa osvetljuje še druge prirodne poteze kraške pokrajine, vmes pa osvetli tudi tiste, ki so posledica svojevrstnega kultiviranja kraškega sveta.

Avtor pa je želel dati knjigi tudi priročno obliko. Dodal je namreč abecedni seznam uporabljenih geografskih imen in terminov ter seznam risb, s čemer je knjiga bolj pregledna in uporabna. Izostal pa je, žal, seznam fotografskih prilog.

Knjigo je založila Slovenska matica, namenjena je torej predvsem širšemu krogu izobražencev in manj strokovnjakom. Gams je zato knjigo zasnoval poudarjeno pregledno in zelo logično razvrstil celotno snov. To pa je podal tudi jezikovno in slogovno večče in nazorno ter jo hkrati bogato ponazoril s slikami, podkrepil pa z risbami.

Avtor pa se kljub poljudnosti knjige ni hotel odreči njeni strokovni zahtevnosti. Zato jo je pripravil, kakor je za znanstvena dela v navadi (citati, literatura, dokazi) in poskrbel za teoretično ozadje obravnavanih vprašanj, za njihovo metodološko osvetlitev ter za strnjene poglede nad raziskovalnimi dosežki, razgrnil pa je tudi še odprta vprašanja. Na avtorjeva stremljenja opozarja še povzetek v angleškem jeziku na koncu knjige ter angleška legenda v risbah. Žal pa tega ni pri slikah in prilogah.

Ni lahko uskladiti zahtev po poljudnem podajanju snovi in hkrati po strokovno neoporečni in izčrpnosti vsebine. Tega se je tudi avtor dobro zavedal, vendar je obe nalogi zadovoljivo združil in dobro izpeljal. Snov je kljub poljudnemu slogu zelo racionalno razporedil, podajanje logično razvijal in strnil ter tako vseskozi obdržal nadzor nad sicer zelo obsežno in raznovrstno snovjo. Vodilno nit je obdržal, ker je ostajal vseskozi pri bistvenem tako glede teoretskih izhodišč in metodoloških izpeljav kakor glede prikazanih pojavnih oblik, ki jih je izbral za dokaz in ponazoritev. V vseh

teh pogledih je avtor zanesljiv in do različnih teorij, ki so v današnjem krasoslovju, posebno v kraški morfogenezi, še kako žive, tudi strpen, čeprav ponekod opazimo avtorjevo zadržanost. Vendar je glede vseh teh izhodišč očitno, da je pisec knjige vedel, kaj hoče.

Na te poteze knjige namenoma opozarjam. Proučevanja krasa so se namreč v zadnjih desetletjih doma in še bolj po svetu zelo razmahnila in napredovala, hkrati pa se je poglobila tudi teoretska problematika krasa. Zato je vsakršna podobna sinteza o krasu ne samo zahtevna, temveč v marsičem kočljiva, a zato nič manj potrebna. Avtor pa se je ravno teoretske in metodološke problematike krasoslovja lotil razgledano, večje in povečini tudi objektivno, kar ni vselej lahko.

Da je bil avtor zahtevnemu delu kos, se mora zahvaliti lastnemu dvajsetletnemu načrtnemu proučevanju krasa, med katerim je objavil preko 40 razprav s tega področja. Tako je knjiga pravzaprav avtorjevo življenjsko delo. V zgodnjo sintezo o krasu ga je nagnilo tudi dejstvo, da že nekaj let predava na univerzi študentom geografije predmet »Geografija krasa«. Zato je očitno tudi po tej plati stremel po zaokroženi, ustrezno poglobljeni ter sodobni monografiji o krasu. Knjiga bo zato študentom geografije dobrodošel učbenik.

Avtor pa v tej knjigi ni samo fizični geograf ali celo le geomorfolog, pač pa je očitno, da gleda na kras v široki pokrajinski luči, vključno z njegovimi antropogenimi sestavinami vred. Te poglede je začel Gams uresničevati tudi pri svojem raziskovalnem delu. Poglavje »Človek na slovenskem krasu« je zato v knjigi morda najbolj sveže ne le v stvarnem, temveč tudi v metodološkem in problemskem pogledu. S tem je Gams krepko zakoračil na pot širšega, regionalnega proučevanja krasa kot svojevrstnega življenjskega okolja, ki se mu je tudi človek svojevrstno prilagajal in ga svojevrstno spreminjal, a pri tem, žal, razrahljal v njem vrsto zelo pomembnih ravnesij. Tudi drugod v knjigi naletimo na navedbe o krasu kot kulturni pokrajini, v že omenjenem poglavju pa nam avtor prikaže marsikaj novega, ali pa je doslej znane posamične ugotovitve dopolnil, strne in pregledno zaokroži. V njih je tudi marsikatera pobuda za nadaljnja proučevanja. Želeti je, da avtor to pokrajinsko usmeritev pri bodočem raziskovanju krasa še poglobi.

Gams je pristaš kvantitativnih raziskovalnih metod (analiz, merjenj, računov), vendar so posploševanja z meritvami ravno tako tvegana kakor z golim opazovanjem. Zato je spodbudno, da vseskozi opozarja na razvojne razlike enakih kraških potez, ki jih pogosto jemljejo za bolj homogene in enostavnejše kot so v resnici, pa naj bodo to površinske ali podzemeljske oblike, vode, prsti, kamnine ali klima. Vse to opozarja, da morejo meritve sicer osvetliti posamezne fizikalne in (bio)kemične poteze kraških procesov, da pa so zaradi številnih dejavnikov, ki se pri tem vpletajo njihovi pokrajinski učinki lahko kaj različni. Ravno pokrajinske razlike opozarjajo, kako so poleg specializiranih raziskav potrebna tudi širša proučevanja. Avtor se je te problematike tudi zavedal. Zato strpno niza različne teorije o posameznih kraških procesih in oblikah ter jih sooča tako v metodološki kakor izkustveni luči. Logično sprejema spoznanja, da so enake kraške pojave oblike lahko različnega nastanka, kar pomeni, da so istovrstna proučevanja po posameznih kraških pokrajinah toliko bolj potrebna. Zato te oblike tudi razvršča na različne načine: po vzrokih, procesih, dimenzijah, starosti, položaju itd.

Krasoslovje je zelo pestro in široko raziskovalno področje in v njem sodeluje čedalje več strok. Zato je že zasledovanje vseh teh spoznanj za posameznika morda prezahtevno. Se težje je ta spoznanja združevati v vzročno-funkcijske celote, vendar so te potrebne zlasti na pokrajinski ravni, torej kot pokrajinska sinteza. Težko bi to opravil specialist, lažje morda skupina strokovnjakov. A prej nemara tisti med njimi, ki jih že osnovna stroka sili k širini, sintezi in celovitosti. Ni moj namen, da Gamsov kras ocenjujem s kateregakoli ožjega področja. V tem primeru bi bil nemara bolj kritičen. Pomembnejše pa je, da je Gams pokazal raziskovalno in kompilacijsko ši-

rino ter potrdil umestnost tovrstne krasoslovne sinteze. Iz neverjetno obilne in raznovrstne literature — domače in tuje — je pronicljivo odbral, kar je bistveno, živo in problemsko ter pokazal pri tem široko razgledanost po svetovni literaturi. Da pri tem ni zablodil, se mora zahvaliti posluhu za teorijo, ki mu služi kot trdno ogrodje celotnega dela, nadalje smislu za metodologijo, na katero se opre, pa tudi lastnim terenskim izkušnjam, ki jih ni malo.

Pomembno je, da avtor ne šteje spoznanj za dokončna, temveč kot trenutno stopnjo krasoslovnega raziskovalnega razvoja. Pri tem ni pretirano historičen in poseže nazaj toliko, da osvetli sedanja raziskovalna razpotja, ki jih je zlasti v kraški morfogenezi morda kar preveč. V vseh teh pogledih je Gams nedvomno uspešen. Potrdil je upravičenost in umestnost nakazane kraškega krajinoslovja.

Zal pa ima knjiga druge, čisto nepotrebne pomanjkljivosti. Te sicer niso bistvene in prej tehnične kakor vsebinske narave. Kakor je namreč Gamsova knjiga po idejni in vsebinski zasnovi enotna, trdna in skladna, s smislom za širino in celovitost podajanja, pa je na drugi strani v številnih nadrobnostih preohlapna, pomanjkljiva in nedodelana, nemara celo površna. Avtor za drobne stvari očitno nima dovolj smisla in potrpljenja. Pri tem ne gre morda za zahtevo po pretirano izpiljenem in natančnem delu, temveč za pričakovanje, da bo knjiga tudi v drobnem zanesljiva in uporabna. Nepopolne in nezanesljive so zlasti navedbe virov (avtorjev, letnic, imen, številčnih podatkov, obrazcev), skratka vse tisto, kar terja zamudna preverjanja po literaturi in virih sploh. Zato je knjiga premalo zanesljiva zlasti tedaj, ko bralca s pomočjo virov napoti v poglobljanje.

Pri vnovičnem prebiranju knjige se ne moremo znebiti vtisa, da je knjiga napisana v naglem, ustvarjalnem zamahu, ki ga bržkone ni narekovala časovna stiska, temveč prej nakopičeno znanje, ki je avtorja tiščalo in sililo v zamah. In nemara šele potem, ko je bil tekst napisan, je avtor iskal in dodajal navedbe, vire, podatke ipd. in bil pri tem premalo zavzet in skrben. Zal tudi korekture niso bile opravljene dovolj vestno in je zato v knjigi preveč tiskarskih napak. Vse te pomanjkljivosti po nepotrebem zmanjšujejo vrednost knjige.

V celem je seveda Gamsov kras uspelo delo, ki nima le ožje strokovne vrednosti, temveč je za nas Slovence tudi kulturno pomembno. Knjiga o krasu je lep dosežek avtorja, slovenskega krasoslovja in geografije sploh.

Knjiga bo koristna za geografe in zlasti za študente geografije, pa tudi za jamarje in seveda za širši krog slovenskih izobražencev, uporabna pa bo nemara tudi za bolj aplikativne zasnove.

Gamsovo knjigo o krasu moremo šteti za nadaljevanje Melikovih knjig o Sloveniji v tem smislu, da po splošnih geografskih orisih Slovenije prihajajo na vrsto poglobljeni pregledi posameznih tipov slovenskih pokrajin, čeprav knjiga ne obravnava le domačih kraških pokrajin.

Darko Radinja

Vladimir Bračič, Ptujsko polje. Historično socialnogeografska študija. Knjižna zbirka Pedagoške akademije Maribor, I. zvezek. Izdala katedra za geografijo. Založba Obzorja, Maribor 1975. Strani 218.

Vse dosedanje Bračičevo strokovno delo sodi v okvir dolgoletnega, že na zborovanju slovenskih geografov v Mariboru leta 1954 zasnovanega prizadevanja slovenskih geografov, da nadaljujejo proučevanja pokrajin severovzhodne Slovenije, še posebno podeželskih, predvsem tudi v obliki regionalnih monografij. V ta okvir se je Bračič aktivno in uspešno vključil ne samo kot aktiven član organiziranega dela, ki so ga opravljali mariborski geografi v sodelovanju z osrednjim geografskim raziskovalnim središčem v Ljubljani, temveč tudi kot individualni raziskovalec. K seriji zgoraj omenjenih monografij pa je razen s svojimi »Vinorodnimi Halozi« prispeval zdaj še s svojo knjigo o Ptujskem polju, pokrajini, ki je tudi še pogrešala sistematične proučitve.